МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

№ 1/2 2025

Педагог алым Тажибай Сапарбаев 75 жаста

Сапарбаев Тажибай 1949-жылы 9-ноябрде Қарақалпақстан Республикасы Шымбай районында оқытыўшылар шанарағында туўылған.1956-жыллардан орта мектепте оқыды.

Соң 1968-1970-жыллар аралығында Некис мәмлекетлик педагогикалық институтының педагогика факультетине оқыўға түседи. Кейин 1970-1972-жылларда әскерий хызметти етейди. Буннан соң 1972 жылдан және усы оқыўды даўам етип, оны 1975-жылы табыслы тамамлайды.

Факультетти табыслы тамамлағаннан соң, устазлары оның искерлигин жоқары баҳалап, оны усы факультеттиң баслаўыш тәлим методикасы кафедрасына лаборант лаўазымына жумысқа алады. Ол 1976-1978 жылларда Қарақалпақ мәмлекетлик университетиниң комсомол комитети хаткери ўазыйпасында да исследи.

1978-1979 жылларда Т.Н.Қары-Ниязий атындағы Өзбекстан педагогикалық илим-изертлеў институты қарақалпақстан филалында киши илимий хызметкер болып иследи.1979-1984 жылларда Некис педагогикалық колледжинде педагогика ҳәм психология пәни оқытыўшысы,1984-1991 жылларда аралығында сол колледжде "Баслаўыш класс муғаллимлерин таярлаў" белими баслығы лаўазымында иследи.1991-жыл сентябрь айынан баслап Әжинияз атындағы Некис мәмлекетлик педагогикалық институты "Педагогика ҳәм психология" кафедрасында оқытыўшы,1993-жылдан 2000 - шекем сол институттың баслаўыш тәлим кафедрасының үлкен оқытыўшысы, 2000-2002 жылларда усы институттың "Мектепке шекемги тәрбия" кафедрасының баслығы лаўызымында ҳәм 2002-2006 жылларда усы кафедрада доцент лаўазымында иследи.

2006-жылдан 2024-жылдың сентябрь айына шекем Педагогика кафедрасы доценти, 2024-жыл сентябрь айынан баслап профессор ў.а.лаўызымында табыслы ислеп келмекте.

Ол талабаларға тыянақлы билим бериў менен бир қатарда талабалар ушын методикалық қолланбалар, оқыў қолланбасы сондай ақ сабақлықлар жазып келмекте.1991-жылы "Билим" баспасынан 26,5 б/т келеминдеги В.А.Куртецийдиң авторлығындағы "Психология" сабақлығын рус тилинен қарақалпақ тилине аўдарып баспадан шығарыўға ерискен болса, 2023-жылы "Психология теориясы" атамасындағы оқыў қолланбасын Ташкент қаласы "Ёш авлод матбаа" баспасында басып шығарды. "Психология теориясы" атамасындағы пединститут талабалары ушын арналған сабақлығы Өзбекстан Республикасы жоқары билимлендириў, илим ҳәм инновациялар министрлигиниң 2024-жыл 27-декабрдеги №85-санлы қарары менен баспадан басып шығарыўға рухсат етилди. Т. Сапарбаевтың методикалық оқыў қолланбалары ҳәм сабақлығынан басқа 60 тан аслам илимий мақалалары ҳәм тезислери баспадан жарық керген.

Педагог алым Тажибай Сапарбаевқа илимий деретиўшилик жумысларында тасқын табыслар тилеймиз.

РЕДАКЦИЯ ЖӘМӘӘТИ

ISSN 2181-7138

МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2025

1/2-сан

Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинети жанындағы Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының 25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды

Қарақалпақстан Баспа сөз ҳәм хабар агентлиги тәрепинен 2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды. №01-044-санлы гүўалық берилген.

Нөкис

1/2-сан ***2025***
январь - февраль

Қарақалпақстан Республикасы мектепке шекемги ҳәм мектеп билимлендириўи министрлиги, Қары Ниязий атындағы Тәрбия педагогикасы миллий институты Қарақалпақстан филиалы

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Айтмурат АЛЬНИЯЗОВ
Сапардурды АБАЕВ
Адхамжон АБДУРАШИТОВ
Хайрулла АЛЯМИНОВ
Мавлюда АЧИЛОВА
Азизжан АБДАЗИМОВ
Шухрат АБДУЛЛАЕВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ
Злийха ОРАЗЫМБЕТОВА
Мансурбек ОНГАРОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Тўлқин АЛЛАЁРОВ
Марифжон АХМЕДОВ
Гулзабира БАБАШЕВА
Умида БАҲАДИРОВА
Фархад БАБАШЕВ
Гулзода БОЙМУРОДОВА
Гулбахар БЕШИМБЕТОВА
Комил ГУЛЯМОВ
Маманазар ДЖУМАЕВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Дилдора ДАВРОНОВА
Мухтар ЕРМЕКБАЕВ (Шимкент, Қазақстан)
Алишер ЖУМАНОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА
Холбой ИБРАГИМОВ
Шохида ИСТАМОВА
ВОХИД КАРАЕВ
Алима КЕНЖЕБАЕВА (Тараз,Қазақстан)
Сарсенбай КАЗАХБАЕВ
Мохира КУВВАТОВА
Джавдод ПЎЛАТОВ
Ярмухаммат МАДАЛИЕВ (Шимкент, Қазақстан)
Меруерт ПАЗЫЛОВА
Пердебай НАЖИМОВ
Асқарбай НИЯЗОВ
Сабит НУРЖАНОВ
Захия НАРИМБЕТОВА
Хушбоқ НОРБЎТАЕВ
Ойниса МУСУРМОНОВА
Уролбой МИРСАНОВ
Сафо МАТЧОН
Шукурилло МАРДОНОВ
Абдулхамид МИРЗАЕВ
АбдимуратЕСЕМУРАТОВ
Даулетназар СЕЙИТКАСЫМОВ
Қалыбай ПРИМБЕТОВ
Раъно ОРИПОВА
Бахтиёр РАХИМОВ
Норим РАХМАНОВ
Муқаддас РАХМАНОВА
Светлана СМИРНОВА (Москва, Россия)
Тажибай САПАРБАЕВ
Мухаббат САЛАЕВА
Гўзал СОДИҚОВА
Улбосын СЕЙТЖАНОВА
Амина ТЕМИРБЕКОВА
Нурзода ТОШЕВА
Куанишбек ТУРЕКЕЕВ
Тажибай УТЕБАЕВ
Амангелди УТЕПБЕРГЕНОВ
Мамбеткерим ҚУДАЙБЕРГЕНОВ
Амангелди КАМАЛОВ
Тажикал КУДАЙБЕРГЕНОВА
Ойбахор ШАМИЕВА
Ризамат ШОДИЕВ
Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Тармиза ХУРВАЛИЕВА
Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Жавлонбек ХУДОЙБЕРГЕНОВ
Гулрухсор ЭРГАШЕВА
Гавхар ЭШЧАНОВА
Қонысбай ЮСУПОВ
Гулара ЮСУПОВА

МАЗМУНЫ

ТИЛ ҲӘМ ӘДЕБИЯТ

Seytkasımov D.B. Bolajaq qaraqalpaq tili hám ádebiyatí oqítíwshísína qoyílatugín mámleketlik talaplar haqqinda 7
Кабулова М.Т. Екинши жер жүзилик урыс жылларындағы баспасөзде хат жанрының сәўлелениўи ҳаққында 12
Mırzabayeva M.B. Kelbetlik mánili frazeologizmlerde variantlílíq 21
Bekimbetova G. Studentlerdiń lingvometodikalíq kompetenciyasí hám diagnostikasí 27
Erjanova D., Kuanishbaeva N. Gulistan Dawletova shígarmalaríníń fonostilistikalíq ózgeshelikleri 33
Baxrinova M.X. Ona tili ta'limi jarayonida ijodiy matnlardan foydalanishning psixo-pedagogik asoslari 38
Israilov J.Sh. Lingvistik va madaniy kompetensiyalarni rivojlantirishda ta'lim muhitining o'rni 41
Kayumova G.A. Mustaqil ta'lim yordamida talabalarning yozish ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi (xorijiy til va adabiyoti yo'nalishi misolida) 50
Ibrohimova M. Tarjima va adabiy ta'sir (Abdulla Oripovning "Jannatga yo'l" dostoni misolida) 59
Baltayeva N.T. Sinonimlarni kontekstda qanday o'qitish mumkin: lug'atni chuqur o'rganish strategiyalari 64
Shamuratova G.Yu. XX аср немис адабиётида Г.Бёлль асарларида аёллар образи 67
Kalimbetova X., Orinbaeva K. Artificial intelligence in teaching english: a frontier in language education 72
Tog'ayeva M.B. L2 acquisition among university students by communicative and media competence 76

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Allaniyazov I.B., Baltabaeba G. Perdagogikalíq diyagnostika - test sinaqlaríníń ayírím aspektleri 81
Saparbaev T. Ulıwma bilim beriwshi orta mekteplerde alıp barılatuǵın pán dógereklerinin pedagogikalıq áhmiyeti 88
Утебаев Т.Т. Таълим сифатини ошириш - давр талаби 93
Joldasova G.A. Talabalarda kreativ fikrlashni rivojlantirishning pedagogik-psixologik texnologiyalari 97
SaxibovA.X. Chaqiriqqacha harbiy ta'lim samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalarni o'rni va ahamiyati 104
Mutalova F.B. Kommunikativ nutqni o'rgatish tushunchasi 111
Tojiyev H.B. Ta'lim jarayonida variativ yondashuvga o'rgatish metodikasini takomillashtirish 115
Seilxanova R.N. Qoraqalpog'iston Respublikasi otm talabalarining ingliz tili darslaridagi kreativ faoliyatni rivojlantirish metodlari 123
Ibotova D.Sh. Interfaol metodlarning turlari va ularning didaktik xususiyatlari 129
Xabibullayeva M.N. Pedagogik tadqiqotlarda statistik tahlil elementlaridan foydalanish 136
Abdullayev F.R. Ta'limda sun'iy intellekt: xususiy maktablar uchun imkoniyatlar va tahdidlar 141
Farmonova Sh.M. Ta'lim jarayonida kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishning samarali usullari 150
Qurbonova M.E. Klaster yondashuvi asosida ta`lim mazmunining kasbiy-texnologik variativligini rivojlantirishning tashkiliy va pedagogik shart-sharoitlari 158
Madgapilova N.T. Uzluksiz ta'limda pedagogik - psixologik hamkorlikning pedagogik innovatsion logistikasi 164

Ҳакимова И.Х. Умумтаълим мактабларида раҳбарларининг инновацион бошқарув фаолиятинининг зарурияти ... 171
Rasulov A.N. Oliy ta'lim tizimini modernizatsiyalash jarayonida talabalarning boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari ... 176
Umirova D.A. Tarbiya darslarini tashkil etishdagi zamonaviy yondashuvlar ... 182
Юлдашева Н.Н. Тарихий ўлкашунослик дарсларида инновацион электрон ахборот-таълим ресурсларидан фойдаланиш методикаси ... 185
Boymurodova G.T. Integrasitalashgan ta'lim - ta'lim samaradorligi omilidir ... 190
Shamuratov A.A. Barkamol shaxsni voyaga yetkazishda oilaviy muhitning o'rni ... 194
Tursunboyeva X.S. Bo'lajak o'qituvchilarga jadid ma'rifatparvarlarining ta'limiy g'oyalarini o'qitish metodikasini takomillashtirishning pedagogik - psixologik xususiyatlari ... 201
Sadikova Ch.B. Ta'limda texnologiyaning roli va autentik materiallarga kirish imkoniyatlari ... 206
To'xtasinova N.I. Bo'lajak o'qituvchilarning individual ijodiy qobilyatlarini rivojlantirishda raqamli ta'lim muhitining asosiy tamoyillari, texnologiya va vositalarni tahlil qilish ... 212
Mirzakarimova N.M. Talabalarning mustaqil ta'limini tashkil etishda dasturiy ta'minotlarning ahamiyati ... 218
Yusupova G.A., Sapayeva Z.J. Ta'limda raqamli kompetentlik: o'qituvchining roli va digcompedu modelining ahamiyati ... 224
Raxmanova M. Bo'lajak biologiya fani o'qituvchilarining ekologik kompetentligini innovatsion yondashuvlar asosida rivojlantirish mazmuni ... 230
Azizova S.F. Ta'lim jarayonida yuzaga keladigan konfliktologik vaziyatlarda pedagogik munosabat ... 237
Матназарова М.Б. Практическая реализация модели менеджмента развития интеллектуальной мобильности студенческой молодежи в условиях интернационализации высшего образования ... 242

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ҲӘМ РУЎХЫЙЛЫҚ ТИЙКАРЛАРЫ. ТАРИЙХ. ФИЛОСОФИЯ

Allambergenov A.J. Massalıq mádeniyat qubılısınıń jaslar sanasına tásiri ... 248
Sodiqova O. 1925-1930-yillarda sssrda o'rta maxsus ta'lim tizimini o'rnatish davrida pedagoglarga nibatan olib borilgan siyosat ... 254
Saxobidinova M. Turkistonda ta'lim ruslashtirishning asosiy vositasi sifatida ... 262

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Paluanova A.D. Fizikadan klastan tis jumislardi shólkemlestiriw hám olardiń áhmieti ... 273
Gadaymuratov Sh.M., Xuramamova K.T. Texnologik ta'lim o'qituvchilarining amaliy kompetensiyalarini rivojlantirish ... 277
Зарымбетова Б.Е. Использование игровых технологии при преподавании информатики ... 285

БАСЛАЎЫШ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТӘРБИЯ

Abdalieva P. Baslawısh klasslarda ana tili hám oqıw sawatxanlıǵın oqıtıwdıń bazıbir máseleleri ... 290
Baltabaeva B. Oqiw tapsirmalari arqali baslawish klass oqiwshilariniń awizeki sóylew kónlikpelerin qáliplestiriw metodikasi (tálim qaraqalpaq tilinde alip barilatuǵin mektepler misalinda) ... 295
Отениязова П.Е. Қарақалпақ халық дөретпелери тийкарында балалардың сөйлеў тилин раўажландырыў (балалар қосықлары мысалында) ... 299
Berdiyorova N.B. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etishning samaradorligi ... 303
Бабашева Г.Б. Ўқувчиларни савол-топшириқлар тузишга ўргатиш ... 306

Mutalova F.B. Bolalar tilini rivojlantirish usullarining asoslari 313
Meliyeva D.O‘. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining mustaqil ishlash ko‘nikmalarini innovatsion yondashuv asosida takomillashtirishning pedagogik shart-sharoitlari 317
Ibragimova N. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida geometrik tasavvurlarini shakllantirishda pedagogik texnologiyalarning o‘rni 324
Abdullayeva M.Dj. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini ijtimoiy-huquqiy me’yorlar bilan tanishtirish ko‘nikmalari 329
G’anibayeva B.Sh. Boshlang‘ich ta’limda leksikologiyaning ahamiyati va rivojlanish bosqichlari 335
Axmatdjanova D.T. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini rolli o‘yinlar vositasida rivojlantirish 340
Eshmanova N.N. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida tarbiya fanining o‘qitishda innovatsion metodlardan foydalanish metodikasi 345
Norbo‘tayeva I.Yu. Boshlang‘ich sinflarda “Tarbiya” fanini o‘qitish jarayonida ekologik bilimlarni shakllantirish mexazimlarini takomillashtirish pedagogik maummo sifatida 350
Otanazarova M.X. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilariga tabiiy fanlarni o‘qitish asosida kasbiy malakalarni takomillashtirish 356

ТАСВИРИЙ САЪНАТ

Тажиғалиева М. Театр тәрбия ҳәм мәнаўият мәканы 365

СОЦИАЛЛЫҚ ПЕДАГОГИКА

Shakarova N.Sh. Talabalarni oliy ta’lim muasassalariga ijtimoiy moslashuvining psixologik asoslari 369
Tleumuratova N.M. Maktab ta’limida analitik fikrlashni rivojlantirish (Ijtimoiy fanlar misolida) 375
Arziev Sh.A., Kalmuratov I.P. Bo‘lajak o‘qituvchilarda ijtimoiy javobgarligini vertual texnologiya vositasida rivojlantirish 378
Kaljanova Sh.A. Ingliz tili o’qituvchisi imijining ta’lim jarayonidagi o’rni 383
Ibragimov Sh.I. Preventiv tadbirlarning ta’lim muassasasidagi samaradorligini oshirishning metodik asoslari 386
Latipova M.X. Inklyuziv talimda adabiyotni o‘qitish orqali ta’lim oluvchilarda baddiy ong va tafakkurni rivojlantirish 393
Нормуродова Б.А. Оилада болаларни меҳнатсеварлик руҳида тарбиялашда халқ миллий анъаналаридан фойдаланиш 398
Bilolova Z.B., Saydirasulova G.S. Yoshlarda shaxsiy va kasbiy o’z-o’zini anglash jarayonlari mutanosibligining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari 409
Zuparova S.Sh. Ekoturizmga oid terminlarning lingvopragmatik xususiyatlarining tahlili 415
Sirojiddinov O.I. Oliy ta’limda sun’iy intellektning o’rni 419
Pardayeva S.A. Axborot texnologiyalarining jamiyatdagi ahamiyati va uning kelajakdagi imkoniyatlari 423
Тожибоев М.М., Юнусова Д.С. Система общеразвивающих занятий в группе продлённого дня 431
Халикова Ш.Т. Психологический анализ социализации воспитанников специальных школ-интернатов для детей с нарушениями зрения 437
Нажимова Г.П. Повышение компетенции медицинской грамотности населения 443
Azimova H., Musurmanova Sh. Die beziehung zwischen sprache und gesellschaft 449

ФИЗИКАЛЫҚ ТӘРБИЯ ҲӘМ СПОРТ

Utepbergenov A.K., Mamutov P.J. Sport shinígíwlarínin fiziologiyalíq klassifikaciyasí 452
Joldasbayev P.M. Gimnastika menen shuǵillanatuǵin balalar hám óspirimler denesinin rawajlaniwinin jas qasiyetleri 458
Joldasbayev P.M. Grek-rim góresinde texnikaliq hám taktik háreketler klassifikaciyasi, olardi qáliplestiriw basqishlari 463
Saparbaev E. Háreketli oyınlar arqalı balalarda fizikalıq mádeniyattı tárbiyalawdıń tiykarǵı metodı hám quralı 469
Tleuov B. To‘pni uzatish texnikasiga o‘rgatish metodikasi 474
Tursunov A. Voleybol o‘yinining paydo bo`lishi, ommalashishi va O‘zbekistonda rivojlanish tarixi 478
Nurmatov F.A. Jismoniy madaniyat yo‘nalishi talabalarining kasbiy-amaliy tayyorgarligining pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish 481
Nazarov Z.A. Bolalar sportida mashg‘ulotlarga o‘rgatishning dastlabki bosqich va uslublari 490
Абдулахатов А.Р. Олий таълим муассасалари талабаларини миллий қадриятлар руҳида тарбиялаш йўллари (Кураш спорти мисолида) 494
Sultonov A.I. Belbog‘li kurashchilarning texnik-taktik tayyorgarlashga o‘rgatish usullari 499
Shermatov M.N. Futbol texnikasining o‘ziga xos xususiyatlari 504
Murodova R.M. Yengil atletika mashg’ulotlarining jismoniy tarbiya tamoyillariga bog`liqligi 511
Bebutov T.U. Kurashchilarda tayyorgarlik sikllarini takomillashtirish 517
Rajabov M.H. Kurash sport turining rivojlanish bosqichlari 521
Eshniyazov A.M. Jismoniy tarbiya va sport o‘yinlari rivojlanishi tarixi 527
Abduraxmanov U.A. Kurashchilarning jismoniy va ruhiy tayyorgarligi jarayonlari 532
Kazakov Sh.N. Milliy va harakatli o‘yinlarning pedagogik ahamiyati 537
Umarov Sh.A. Kurashchilarda jismoniy sifatlarni rivojlantirish 541
Xudoyberganov J.S. Kurashchilarning texnik-taktik mahoratini oshirishda psixologik tayyorgarlik 546
Раджапов У.Р., Нигматуллаев Б.А., Рустамова М.Б. Психологические методы эффективного развитие игровой точности и стабильности юных теннисистов 10-12 лет Узбекистана 551

OLIY TA'LIMDA SUN'IY INTELLEKTNING O'RNI

Sirojiddinov O.I.
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika fakulteti
Maktab menejmenti yo'nalishi talabasi

Tayanch so'zlar: sun'iy intellekt, texnologiyalar, oliy ta'lim, algoritmlar, individual ta'lim, elektron ta'lim, raqamli texnologiyalar.
Ключевые слова: искусственный интеллект, технологии, высшее образование, алгоритмы, индивидуальное обучение, электронное обучение, цифровые технологии.
Key words: artificial intelligence, technologies, higher education, algorithms, individual learning, e-learning, digital technologies.

РЕЗЮМЕ:
Ushbu maqolada oliy ta'limda va ta'lim jarayonlarida sun'iy intellekt hamda uning texnologiyalarini joriy qilish, uning sifatini oshirishga qaratilgan ishlar o'rin olgandir. Bundan tashqari maqolaning maqsadi ta'lim jarayonlarini yaxshilash uchun sun'iy intellekt texnologiyalaridan qanday foydalanish imkoniyatlari va uning ijobiy va salbiy jihatlarini o'rganishdan iborat.
РЕЗЮМЕ:
В статье рассматривается работа, направленная на внедрение искусственного интеллекта и его технологий в высшее образование и образовательный процесс, а также повышение его качества. Кроме того, целью статьи является исследование возможностей использования технологий искусственного интеллекта для совершенствования образовательных процессов, а также его положительных и отрицательных сторон.
SUMMARY:
The article discusses the work aimed at introducing artificial intelligence and its technologies into higher education and the educational process, as well as improving its quality. In addition, the purpose of the article is to study the possibilities of using artificial intelligence technologies to improve educational processes, as well as its positive and negative sides.

Kirish. Sun'iy intellekt bu insonlar emas, balki mashinalar tomonidan namoyish etilgan aqldir. Al atamasi birinchi marta 1955-yilda Jon Makkarti tomonidan qo'llanilgan va u "mashinadan odam o'zini tutishi uchun oqilona bo'ladigan tarzda o'zini tutishini talab qilish" deb ta'riflagan[1]. Bugungi rivojlanayotgan zamonda sun'iy intellekt texnologiyalari hayotimizning barcha jabhalariga chuqur kirib bormoqda hamda oliy ta'lim sohasida ham keng va

katta imkoniyatlar yaratmoqda. Zamonaviy oliy ta'lim muassasalari ham talabalarning bilim darajalarini oshirish, o'qituvchilarning ish samaradorligini oshirish va ta'lim sifati bo'yicha ham yangi standartlarni belgilashda sun'iy intellektdan samarali foydalanishni maqsad qilgan.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Sun'iy intellekt aqlli tizimlar hamda algoritmlarning insonlar tomonidan odatiy tarzda bajariladigan vazifalarni bajarish qobiliyatini anglatadi. Umumiy olib qaraydigan bo'lsak, Al ning asosiy maqsadlaridan biri jarayonlarni aqlli modellashtirish hisoblanadi. Sun'iy intellektning ta'limga integratsiyalashuvi kundan kunga jadal sur'atlarda o'sib bormoqda va bu insonlarning o'rganish va o'qitish uslublarini butkul o'zgartirishi mumkin. Sun'iy intellekt nafaqat ta'lim uchun, balki boshqa sohalar uchun ham juda ko'p afzalliklarga ega bo'lishiga qaramay, unda e'tiborga olinishi lozim bo'lgan bir qancha kamchiliklar ham mavjud. Ta'limda uning afzalliklaridan bir qanchalarini ko'rib chiqamiz:

- Talabalar uchun qulaylik va imkoniyatlari kengligi hamda ko'pligi;
- Talabalarning har biri uchun individual ta'lim;
- Baholash va fikr-mulohazalar samaradorligi va aniqligini oshirish.

Endi uning e'tiborga olinishi kerak bo'lgan kamchiliklarini tahlil qilamiz:

√ Kitoblar o'qimaslik holatlarini ko'payishi;
√ Maxfiylik bilan bog'liq muammolar;
√ Elektron vositalardan haddan tashqari ko'p foydalanish natijasida sog'liqda muammolar yuzaga kelishi;
√ Amalga oshirish va texnik xizmat ko'rsatishning qimmat narxlari.

Bu kabi muammolar talabalar uchun yoki foydalanuvchilar uchun ko'p noqulayliklar keltirib chiqarishi mumkin. Oliy ta'limdagi sun'iy intellektning asosiy muammolaridan biri talabalar ma'lumotlarining xavfsizligi va maxfiyligi hisoblanadi.

Sun'iy intellekt va uning ishlashi haqida bir qancha tadqiqotlar olib borilgan va o'sha tadqiqotlar natijasi bu – miya vazifalari va ishini tushunishga, inson ongining sirlari va inson aqlining ma'lum darajasiga ega mashinalar yaratish muammosidir[2] Bundan tashqari Al baholash va davomatni kuzatish kabi vazifalarni soddalashtirish uchun ham ishlatilinishi mumkin. Bu ta'lim beruvchilar, ya'ni o'qituvchilarga maslahat berish va o'qitish jarayoniga ketadigan vaqtni tejashi ham mumkin. Vaqt muammosi aynan bugungi kunda o'ylantiradigan masalalardan biridir. Aynan sun'iy intellekt orqali va uning yordamida bu masalaning yechimi ham topilishi mumkin. Ta'limda sun'iy intellekt bilan dars berish jarayonlari, yoki masofaviy texnologik ta'limlarni bugungi kunda inkor etish biroz qiyindir[3] So'nggi paytlarda elektron ta'lim

juda keng tarqalmoqda, ya'ni axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish orqali o'qitish. Samaraliroq bo'lishi uchun eLearning individuallashtirilgan bo'lishi lozim. Bu maqsadga erishish yo'li esa sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish bo'lishi mumkin.

Muhokama va natija. Hozirgi kunda o'quv jarayonlarini takomillashtirish zamon talablariga mos ravishda tizimlashtirish bo'yicha ko'p samarali ishlar olib borilmoqda. Shuningdek, har bir mamlakatda zamonaviy texnologiyalar va sun'iy intelekt sohasini rivojlantirishga va aynan shu kabi texnologiya va metodlarni ta'lim sohasiga joriy etilishiga ham katta ahamiyat qaratilmoqda. Sun'iy intellektning ta'limdagi eng asosiy va muhim afzalliklaridan biri har bir talabalar uchun o'rganishni shaxsiylashtirish qobiliyati hisoblanadi. Sun'iy intellekt o'quvchilarning shaxsiy ehtiyojlarini qondiradigan o'quv dasturlarini yaratish uchun ularning o'rganish jarayonlari, uslublari hamda afzalliklarini ko'rib chiqishi mumkin. Sun'iy intellekt bizlarga faqatgina ma'lumotlar beribgina qolmay, biz yozgan ma'lumotlarimiz, maqolalar hamda insholarimizni tahlil qilib bizga uning kamchiliklarini aytishi va qayerda biz ko'proq xato qilganmiz, nimalarni qayta to'g'irlashimiz kerakligi haqida umumiy xulosasini ham beradi. Hattoki misol uchun agar siz unga Ingliz tilidan biron mavzuga insho yozib bersangiz, u siz yozgan inshoni har jihatdan tahlil qilib unga o'z bahosini ham aytib berishi mumkin. Bu esa har qanday o'rganuvchi mustaqil ravishda bemalol insholar yozib va u orqali tekshirib ko'proq kamchiliklari nimada ekanini va nimalarga ko'proq e'tibor qaratish lozimligini ham bilib ololadi. Sun'iy intellekt shuningdek, oliy o'quv yurtlarini boshqarishda ham o'zining yordamini ko'rsatadi, professor-o'qituvchilar va o'qituvchi yo xodimlarning diqqatini muhimroq vazifalarga e'tibor qaratishdan ozod qiladi. Masalan, sun'iy intellektga asoslangan ko'p chatbotlar talabalar savollariga javob berish, qabul jarayonlariga yordam berish va ma'lumotlarni boshqarish uchun ishlatilishi mumkin. Bu esa vaqtni tejash va samaradorlikni oshirishga yordam beradi[4]. Sun'iy intellekt texnologiyalari virtual sinflar hamda onlayn kurslarga ham joriy etilmoqda. Ular o'rganuvchilarga yoki talabalarga joy va vaqtdan qat'iy nazar ta'lim olish imkonini yaratib beradi. Bundan tashqari u tufayli o'quv jarayonlarini osonlashtiradigan, uni qiziqarliroq va hamma foydalanuvchi, o'rganuvchilar uchun ochiq qiladigan zamonaviy va interaktiv platformalar va dasturlar ishlab chiqilmoqda.

Xulosa. Sun'iy intellekt juda ko'p sohalarga ta'sir ko'rsatdi va shu kabi ta'lim sohasiga ham. Shuningdek, sun'iy intellekt texnologiyalari faqat aqlli ta'lim yo ijtimoiy robotlar bilan cheklanib qolmasdan, onlayn ta'lim muhiti, o'rganishni boshqarish tizimlari va o'quv tahlillari kabi ko'plab aqlli

texnologiyalarni paydo qilib katta hissa qo'shmoqda. Shu bilan birga, ta'lim sohasiga raqamli texnologiyalarni ham keng tatbiq etishimiz va ta'lim sohasini raqamli texnologiyalarga ko'chirishimiz kerak. Kelajakda sun'iy intellekt ta'limga oid deyarli barcha narsani tubdan o'zgartirish imkoniyatiga ega va o'zgartirsa ham ajab emas. Ammo biz u ijobiy tarafga o'zgartiradimi yo salbiy tarafgami buni oldindan bila olmaymiz, biroq sun'iy intellekt rivojlansa ham biz undan yaxshi usullarda foydalangan holda ta'limni ijobiy taraflarga o'zgartirishimiz va rivojlantirishimiz kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Astratova G.V. (2021). Цифровизация и ключеве мейнстрими развития высшего образования. (Oliy ta'limni raqamlashtirish va asosiy rivojlanish) Ijtimoiy va ekotizimning iqtisodiy rivojlanishi uchun raqamli content. 16-19
2. Userbayeva F. I. "Ta'lim jarayoniga sun'iy intellekt texnologiyalarni joriy etishning samaradorligini oshirish". Raqamli iqtisodiyot. 2023
3. "AI in education: The future is here" by Omer Perchik, published in The Next Web: https://thenextweb.com/podium/2019/03/01/ai-in-education-the-future-is-here/.
4. Ernazarov D. Z. "Oliy ta'lim tizimida sun'iy intellektning roli va ta'sirini ortib borishi". Academic research in educational sciences. 2024
5. https://cyberleninka.ru